

11.10.2011

Dnro 3867/2/09

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Eteläpää

YLIASUTUS VANTAAN VANKILASSA HAITTAA TUTKINTAVANKEUDEN TOTEUTUMISTA

1

OMA ALOITE

Oikeusasiamiehen kanslian tarkastajat suorittivat Vantaan poliisivankilan tarkastuksen 8.10.2009. Tarkastuksessa todettiin muun muassa, että säilytyshuoneet, joihin tutkintavankeja sijoitetaan, soveltuvat lähinnä muutaman päivän pituisiin vapauden menetyksiin.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain eli ns. putkalain (841/2006) esitöiden (HE 90/2005 vp) mukaan vapautensa menettäneen tulisi lähtökohtaisesti voida saada haltuunsa muun muassa televisio, videonauhuri, radio ja kahvinkeitin. Koska Vantaan poliisivankilan säilytyshuoneissa ei ole pistorasioita, estävät huoneiden rakenteelliset seikat käytännössä putkalain säännösten mahdollistavan omaisuuden käyttämisen. Myös ulkoilutilat ja toimintamahdollisuudet ovat hyvin rajoitetut.

Edelleen putkalain esitöissä todetaan, että sijoitettaessa vapautensa menettäneitä poliisin säilytysiloissa oleviin sellisiin tulee sijoittaminen mahdollisuuksien mukaan suorittaa siten, että pidempiaikaisesti poliisin tiloissa säilytettävät henkilöt, kuten esimerkiksi poliisin tiloihin sijoitetut tutkintavangit, sijoitetaan kunnoltaan ja varustukseltaan parhaisiin käytettävissä oleviin sellisiin.

Koska Vantaan poliisivankilassa kaikki sellit ovat samaa heikkoa tasoa, viimeksi mainittua sijoitusperustetta ei voida noudattaa.

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 1 momentin (768/2005) mukaan tutkintavangin ensisijainen sijoituspaikka on syyteasiaa käsittelevää tuomioistuinta lähimpänä sijaitseva tutkintavankilana toimiva vankila. Vantaan tapauksessa tämä on Vantaan vankila. Saman pykälän 3 momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies voi esittää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka jos rikoksen selvittäminen sitä erityisestä syystä vaatii. Lain esitöiden mukaan välttämättömyysedellytystä tulee harkita kussakin tapauksessa erikseen ottaen huomioon vangitsemisen peruste, rikoksen laatu, esitutinnan vaihe ja esitutinnan turvaamisen tarve.

Vantaan poliisivankilan olosuhteet ovat puutteelliset ja olennaisesti heikommat kuin Vantaan vankilassa.

Edellä kerrotun johdosta pyysin silloista sisäasiainministeriön poliisiosastoa seuraamaan Vantaan poliisivankilaan tapahtuvaa tutkintavankien sijoittamista ja seurantaa varten pyysin ajalta 1.12.2009–31.3.2010

1. pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä yksityiskohtaisesti perustelemaan ne syyt, joiden

vuoksi kunkin tutkintavangin sijoittamista Vantaan poliisivankilaan Vantaan vankilan sijasta pidettiin välttämättömänä

2. kuulustelutietoja, joista ilmenivät Vantaan poliisivankilaan sijoitettujen tutkintavankien kuulustelujen päivämäärät ja kellonajat.

2

SELVITYS

Poliisihallitus toimitti minulle seurantatiedot yhteensä 46:stä Vantaan poliisivankilassa säilytettynä olleesta tutkintavangista.

3

RATKAISU

3.1

Pyytämäni seurannan tuloksista

Poliisihallitus toimitti minulle tiedot 46:ta mainittuna aikana tutkintavankina Vantaan poliisivankilassa säilytettynä olleesta henkilöstä. Säilytysajat vaihtelivat (osassa tapauksissa kiinniotto- ja pidätysaika mukaan lukien) kolmesta päivästä 34 päivään.

Selvityspyyntöni yhtenä lähtökohtana oli sen selvittäminen, miten käytännössä on toteutunut tilanne, jossa rikoksen selvittämisen vuoksi – eli kuulustelutarpeen vuoksi – poliisivankilaan sijoitettua tutkintavankia on kuulusteltu. Tähän päädyin sen johdosta, että tutkintavankeuslakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 263/2004 vp) todetaan, että varsinkin tutkintavankeuden alkuvaiheessa, kun rikoksen esitutkinta on vasta aloitettu ja kuulusteluja suoritetaan päivittäin, saattaa myös rikoksen selvittäminen erityisesti vaatia sijoittamista poliisin säilytystilaan.

Esitän tässä saamastani seuranta-aineistosta muutaman esimerkin poliisivankilassa säilytettyinä olleiden tutkintavankien kuulusteluajankohdista.

Esimerkki 1: Vantaan poliisivankilassa 6.11.2009–7.12.2009 sijoitettuna ollutta tutkintavankia oli tuona aikana kuulusteltu:

8.11.2009 klo 16.55–19
12.11.2009 klo 14.50–16.10
13.11.2009 klo 14–17
17.11.2009 klo 12.30–15
20.11.2009 klo 9.05–15
23.11.2009 klo 15–18.40
24.11.2009 klo 15–16.25
28.11.2009 klo 10.40–17.45
29.11.2009 klo 13.50–15
7.12.2009 klo 13–16

Esimerkki 2: Vantaan poliisivankilassa 6.11.2009–7.12.2009 sijoitettuna ollutta tutkintavankia oli tuona aikana kuulusteltu:

7.11.2009 klo 16–16.25
10.11.2009 klo 13–16.45
11.11.2009 klo 12.15–15
12.11.2009 klo 13.15–17.15
13.11.2009 klo 9.10–16.10
16.11.2009 klo 13–15.45

20.11.2009 klo 9.30–11.10
30.11.2009 klo 13–16.30
1.12.2009 klo 9–15.40
2.12.2009 klo 9.45–15.40
3.12.2009 klo 9.50–13.55

Esimerkki 3: Vantaan poliisivankilassa 1.12.2009–15.12.2009 sijoitettuna ollut tutkintavankia oli tuona aikana kuulusteltu:

1.12.2009 klo 20.17–21.13
5.12.2009 klo 15.20–18.50
15.12.2009 klo 9.52–11.18

Esimerkki 4: Vantaan poliisivankilassa 13.1.2010–15.2.2010 sijoitettuna ollut tutkintavankia oli tuona aikana kuulusteltu:

13.1.2010 klo ?
15.1.2010 klo 9.25–13.40
23.1.2010 klo 13.43-?

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 4 momentissa säädetyn neljän viikon ajan, jota ei saa ylittää ilman "erittäin painavaa syytä", aineistossa ylitti kymmenisen tapausta, enimmillään kuudella päivällä.

Yleisesti voi todeta, että selvitykset niistä syistä, joiden vuoksi tutkinnanjohtajat ovat pitäneet välttämättömänä sijoittaa tutkintavanki Vantaan poliisivankilaan Vantaan vankilan sijasta, ovat seuraavan kaltaisia. Vastaava perustelu esiintyy monessa tapauksessa:

"Kuulustelut; Asiayhteyden vuoksi asian hoitaminen vaatii useita kuulusteluja. Vantaan vankilassa on tällä hetkellä noin 220 tutkintavankia. Vankilassa on käytössä yksi kuulustelemiseen varattu huone, jossa myös avustajien tapaamiset hoidetaan. Tämän vuoksi tutkintavankeudessa olevan henkilön kuulusteleminen Vantaan vankilassa edellyttää etukästä tilan varaamista. Tämän tilan varaaminen ei kuitenkaan edes aina onnistu kovin lyhyellä varoitusajalla. Tämän seikan vuoksi myös tutkintavankeuden aika pidentyy merkittävästi, koska kuulustelujen suorittamisen kesto pidentyy kohtuuttomasti. Koska asian hoitaminen on vaatinut juttukokonaisuuden alkuvaiheessa kuulustelujen lisäksi myös muuta lähes päivittäistä kanssakäymistä jutun tutkijan ja vangittuna olevan kanssa, olisi kohtuutonta resurssien käytön kannalta, että tutkija lähes päivittäin lähtisi hoitamaan kyseistä asiaa Vantaan vankilaan. Näiden päivittäisten asioiden hoitaminen muun muassa tutkintavangin omaisten kanssa ja arkipäiväisten asioiden järjestäminen vaikeutuisi huomattavasti, mikäli vanki olisi sijoitettuna Vantaan vankilaan. Tämä seikka ei ainakaan parantaisi tutkintavankina olevan mahdollisuuksia järjestää omia siviiliasioitaan tutkintavankilan/poliisivankilan ulkopuolella. Vantaan vankilassa ei ole tällä hetkellä käytössä poliisin verkossa toimivia tietokoneita, eli minkä tahansa kuulustelujen yhteydessä ilmenneen seikan tarkistaminen vaatisi asian hoitamista, jonkin toisen tutkijan välityksellä puhelimitse tai siirtämistä seuraavaan kuulusteluun.

Eristäminen: Vantaan vankilassa ei ole mahdollista järjestää tällä hetkellä sen kaltaista eristystä, että rikoksesta epäilty henkilö ei pääsisi kanssakäymiseen muiden vankien tai tutkintavankien kanssa tai saisi salaa otettua yhteyttä vapaana oleviin rikoskumppaneihinsa. Sijoittaminen suoraan Vantaan vankilaan vaarantaisi koko tutkintavankeuden tarkoituksen ja olisi näin selkeästi ristiriidassa käräjäoikeuden tekemän päätöksen kanssa yhteydenpidon rajoittamisen osalta.

Tämä yhteydenpito vaarantaisi ja vaikeuttaisi koko tutkittavana olevan rikoksen kokonaisvaltaista selvittämistä."

3.2

Asiassa huomioon otettavia säädöksiä

Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Pykälän 2 momentin mukaan käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Pakkokeinolain 1 luvun 13 §:n mukaan vaatimus pidätetyn vangitsemisesta on tehtävä tuomioistuimelle viipymättä ja viimeistään kolmantena päivänä kiinniottamispäivästä.

Pakkokeinolain 1 luvun 14 §:n mukaan vangitsemisvaatimus on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi viipymättä. Pidätettyä koskeva vaatimus on otettava käsiteltäväksi viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta.

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan rikoksen johdosta vangittu henkilö on viipymättä vietävä syyteasiaa käsittelevää tuomioistuinta lähimpänä sijaitsevaan tutkintavankilana toimivaan vankilaan tai erityisestä syystä muuhunkin tutkintavankilana toimivaan vankilaan.

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan vangitsemisesta päättävä tuomioistuin voi pakkokeinolain 1 luvun 6 §:ssä tarkoitetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä päättää, että tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään tutkintavankien säilytystilaan, jos se on välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka jos rikoksen selvittäminen sitä erityisestä syystä vaatii.

Tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 4 momentin mukaan tutkintavankia ei saa pitää poliisin säilytystilassa neljää viikkoa pitempää aikaa, ellei siihen ole erittäin painavaa syytä. Jos tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään säilytystilaan, sijoittamista koskeva asia ja sen perusteet on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi yhdessä vangitsemisasiain kanssa pakkokeinolain 1 luvun 22 §:ssä tarkoitetun vangitsemisasiain uudelleen käsittelyn yhteydessä.

3.3

Johtopäätöksiä saamastani aineistosta

Tutkintavangin säilyttämisestä muussa kuin tutkintavankilassa päättää tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n 3 momentin perusteella tuomioistuin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai syyttäjän esityksestä. Perusteena poliisivankilaan sijoittamiselle voi lain mukaan olla se, että tämä on "välttämätöntä tutkintavangin erillään pitämiseksi tai turvallisuussyistä taikka jos rikoksen selvittäminen sitä erityisestä syystä vaatii".

Suomen perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa Suomessa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuimina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Oikeusasiamiehen tulee puolestaan perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan valvoa, että muun muassa tuomioistuimet noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Oikeusasiamies ei voi puuttua siihen, miten tuomioistuin on käyttänyt sille lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa, jollei tuota harkintavaltaa ole ylitetty tai käytetty väärin.

Minulla ei ole ollut käytössäni seuranta-ajan aineistoon sisältyviä vangitsemispäätöksiä eikä myöskään tietoa siitä, mitä vangitsemisoikeudenkäynneissä on puolin ja toisin esitetty. Sen vuoksi – ja ottaen huomioon edellä tuomioistuinten riippumattomuudesta lausutun – en arvioi vangitsemispäätös-

ten oikeellisuutta.

Sen sijaan voin arvioida sitä, miten poliisilta saamani aineiston perusteella laissa tarkoitetut edellytykset ovat poliisin ilmoittamien poliisivankilassa säilyttämisen perusteiden näkökulmasta täyttyneet.

Rikoksen selvittäminen saattaa hallituksen esityksen 263/2004 vp mukaan erityisesti vaatia sijoittamista poliisiin säilytystilaan "varsinkin tutkintavankeuden alkuvaiheessa, kun rikoksen esitutkinta on vasta aloitettu ja kuulusteluja suoritetaan päivittäin". Turvallisuudella tarkoitetaan "yleensä tutkintavangin omaa turvallisuutta."

Saamassani aineistossa kysymys on lähes poikkeuksetta sekä eristämisen tarpeesta että kuulustelujen järjestämisestä. Turvallisuusperuste ei ole ollut esillä yhdessäkään tapauksessa.

Totean, että edellä olevissa esimerkeissä ei lain esitöissä esitetty peruste "kuulusteluja suoritetaan päivittäin" täyty kirjaimellisesti miltään osin koko poliisivankilassa säilytysajan osalta. Tilanne oli sama lähes kaikissa seuranta-ajalta minulle toimitetuissa tapauksissa. Sellaisia tapauksia, joissa kuulusteluja oli suoritettu edes lähes päivittäin poliisivankilassa säilytysaikana, oli aineistossa viisi; näistä neljässä oli kysymys noin viikon ajasta ja yhdessä lähes kuukauden ajasta. Tästä näkökulmasta sijoittamiselle poliisivankilaan ei useimmissa tapauksissa olisi ollut lain tarkoittamia "erityisiä syitä". Sinänsä pidän mahdollisena sitä useassa tapauksessa mainittua, että Vantaan vankilan käytännön kuulustelumahdollisuuksien puutteiden vuoksi tutkintavankeusaika olisi saattanut pidentyä eli että poliisivankilassa tarvittavien kuulustelujen suorittaminen järjestyi nopeammin.

Painavimpana perusteena useimmissa tapauksissa näyttää olevan tutkintavangin erillään pidon varmistaminen. Useissa tapauksissa tutkinnanjohtaja on arvioinut, että tutkintavangin sijoittaminen Vantaan vankilaan vaarantaisi koko esitutkinnan, koska erillään pito ja tuomioistuimen määräämän pakkokeinolain 1 luvun 18 b §:n mukaisen yhteydenpidon rajoittaminen ei vankilassa onnistu.

Totean, että voimassa olevan lain näkökulmasta sijoittaminen Vantaan poliisivankilaan käsillä olevissa tapauksissa näyttäisi olleen mahdollista, mikäli tutkinnanjohtajien arviot Vantaan vankilan mahdollisuuksista toimeenpanna määrättyjä yhteydenpitorajoituksia pitävät paikkansa. Hallituksen esityksessä erillään pidon tarpeesta on todettu: "Koska tutkintavankeja ei vankiloissa voida käytännössä pitää samalla tavalla erillään muista, välttämätön tarve sijoittaa tutkintavanki poliisivankilaan useimmiten johtuu tutkintavangin erillään pitämisen tarpeesta. Sijoittaminen poliisivankilaan saattaa olla välttämätöntä esimerkiksi laajoissa rikosjutuissa, joissa on olemassa vaara, että todisteita hävitetään tai todistajiin taikka muihin samassa asiassa epäiltyihin pyritään vaikuttamaan."

Toisaalta on otettava huomioon, että rikosseuraamuslaitoksesta annetun lain 1 §:n mukaan rangaistusten täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa varten on oikeusministeriön alainen Rikosseuraamuslaitos. Lain 3 §:n mukaan laitoksen tehtävänä on muun muassa tutkintavankeuden toimeenpano ja 8 §:n mukaan sen lisäksi, mitä valtion virkamiesten velvollisuuksista muutoin säädetään, laitoksen virkamiehen tulee kaikissa tilanteissa toimia muun muassa siten, ettei tutkintavankeuden toimeenpanon tarkoitus vaarannu. Hallituksen esityksen HE 92/2009 vp mukaan Rikosseuraamuslaitoksen tehtävät ilmenevät tarkemmin yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa sekä tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevasta lainsäädännöstä.

Edellä olevan johdosta pidän selvänä, että Rikosseuraamuslaitokselle kuuluvassa vankilassa, jonne tutkintavanki tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:n pääsäännön mukaisesti sijoitetaan, tulee järjestää olosuhteet sellaiseksi, että muun muassa tuomioistuimen määräämät yhteydenpidon rajoitukset voidaan toteuttaa. Seuranta-aineistossa ei ole esitetty mitään konkreettista sen tueksi, että vankilassa yhtey-

denpitorajoitusten toimeenpanossa ei ole onnistuttu. Voi kysyä, onko poliisilla tai tuomioistuimella tarkkaa tietoa siitä, millä tavalla ja millä keinoin vankilassa erillään pitäminen ja yhteydenpidon rajoittaminen toimeenpannaan vai onko kysymys vain joistain yksittäistapauksista syntyneestä yleistyksestä. Toisin kuin edellä kerrotuista kuulustelutapahtumista, tästä perusteesta ei ole olemassa mitään konkreettista, perusteen oikeellisuutta todentavaa selvitystä. Perusteen hyväksyttävyyden arviointi edellyttäisi, että olisi olemassa tällainen selvitys ja näyttöä ongelmista.

Kokoavasti voi todeta, että tutkintavankien kansainvälisesti ilmeisen poikkeukselliset säilytysajat poliisivankilassa näyttäisivät edellä olevan perusteella johtuvan toisaalta sen sallivasta lainsäädännöstä, toisaalta siitä, että tutkintavankien säilyttämiseen varatut vankilat – ainakaan poliisin kokemana – eivät pysty täysin toteuttamaan laista johtuvaa velvoitettaan tutkintavankeuden täysimääräiseen toimeenpanoon. Ongelmia näyttäisi olevan kuulustelumahdollisuuksien joustavassa järjestämisessä esitutinnan tehokkuusvaatimukset täyttävällä tavalla ja mahdollisesti yhteydenpidon rajoittamisten toteuttamisessa.

3.4

Havaintoja muista poliisivankiloista

Oikeusasiamiehen kanslian tarkastajat tekivät vuonna 2010 ennalta ilmoittamattoman tarkastuksen kuuteen poliisivankilaan. Vuoden 2011 aikana (tilanne 10.10.2011) on tehty ennalta ilmoittamattomat tarkastukset neljään toista poliisivankilaan.

Vuoden 2010 toimintakertomuksessa on näillä tarkastuksilla tehdyistä havainnoista todettu muun muassa:

"Silmiinpistävää oli se, että suuressa osassa poliisivankiloita ei ainakaan kaikilta osin ole tiedostettu jo vuonna 2006 voimaan tulleen ns. putkalain – poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain - vaatimuksia. Esimerkiksi lain edellyttämä menettely tarkkailussa ja eristystarkkailussa sekä putkalain 17 luvun mukainen muutoksenhaku olivat pääosin tuntemattomia. Koulutuksen tarve on ilmeinen. Paljon parannettavaa on myös siinä, että henkilökunta antaisi oma-aloitteisesti vapautensa menettäneille riittävästi tietoa heidän oikeuksistaan. Tämä on tullut esiin myös useissa kantelutapauksissa." (Vuoden 2010 toimintakertomus, s. 156)

Voin yleistäen todeta, että säilytystilat ovat käsitykseni mukaan pitkäaikaiseen säilyttämiseen soveltumattomia, vaikka poliisivankiloiden välillä on suuria eroja. Joissain poliisivankiloissa sulleissa on sähkö- ja antennirasiat, mikä mahdollistaa TV:n ja radion käytön. Pasilan poliisivankilassa on myös kuntosali ja sauna, jotka ovat säilytettävien käytössä. Ulkoilutilat ovat poikkeuksetta pieniä.

Näin ollen se, että olen oma-aloitteisesti kohdistanut tämän tarkemman seurannan Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen Vantaan poliisivankilaan, ei tarkoita sitä, että siellä olosuhteet olisivat erityisen heikot. Erona moniin poliisivankiloihin tässä tapauksessa on se, että Vantaan poliisivankilan lähietäisyydellä on uusi erityisesti tutkintavankilaksi tarkoitettu laitos eli Vantaan vankila.

3.5

Tietoja tutkintavankeja säilyttävistä vankiloista

Kanslian tarkastaja suoritti 31.8.2011–1.9.2011 puhelimitse ja sähköpostitse kyselyn viiteen tutkintavankeja (Vaasan vankila, Kylmäkosken vankila, Turun vankila, Oulun vankila ja Mikkelin vankila) säilyttävään vankilaan. Kyselyn teemana oli tässä päätöksessä esillä oleva näkökulma. Kolmesta näistä vankiloista on matkaa poliisiasemalle noin kilometri, yhdestä vajaa kymmenen kilometriä ja yhdestä noin 45 kilometriä.

Kyselyn tuloksista voi kokoavasti todeta seuraavaa.

Neljässä vankilassa kuulusteluhuone, jossa on poliisin atk-laitteisto ja kolmessa niistä on tietoliikenneyhteys poliisin omiin rekistereihin ja järjestelmiin. Yhdessä vankilassa ei ole verkkoyhteyttä poliisin järjestelmiin.

Yhdessä vankilassa poliisi voi käyttää kuulusteluja varten vankilan apulaisjohtajan virkahuonetta, jossa on poliisin tietojärjestelmiin yhteydessä oleva atk-laitteisto.

Kahdessa vankilassa on vankilan oman ilmoituksen mukaan vaikeuksia toteuttaa määrätyt yhteydenpitorajoitukset täysimääräisesti.

Pyyntöjä vankilaan sijoitetun tutkintavangin sijoittamisesta poliisin tiloihin kuulusteluja varten tulee poliisilta jokaisen vankilan ilmoituksen mukaan keskimäärin kerran kuukaudessa.

Yhden vankilan apulaisjohtaja ilmoitti, että vangin päivittäinen kuljetus poliisilaitokselle esimerkiksi jutuisa, joissa on useampia vangittuja, edellyttäisi sekä henkilöstön että kuljetuskaluston tuntuvaa lisäystä.

3.6

Vantaan vankila 7.10.2011

Tarkastaja ja allekirjoittanut oikeusasiamiehensihteeri suorittivat 7.10.2011 oikeusasiamiehen määrämänä tarkastuksen Vantaan vankilaan. Tarkastuksen tarkoituksena oli saada Vantaan vankilasta tietoa siitä, miten Vantaan vankilassa onnistuu tutkintavankien yhteydenpidon rajoittaminen tuomioistuimen määräämin tavoin; minkälaiset kuulustelumahdollisuudet esitutkintaviranomaisia varten vankilassa on; kuinka paljon poliisit käyvät vankilassa suorittamassa kuulusteluja; kuljetetaanko tutkintavankeja kuulusteluihin poliisiasemille.

Vankilasta tarkastuksella olivat läsnä johtaja, apulaisjohtaja ja rikosseuraamuskesimies.

3.6.1

Vantaan vankilan yliasutus

Vankilasta saatujen tietojen mukaan vankilassa on "pysyvä" yliasutus, mikä vaikeuttaa ja osin tekee mahdottomaksi tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamisen. Tarkastuspäivänä vankilaan oli sijoitettuna 271 tutkintavankia, vaikka vankilan paikkaluku on 166. Tarkastuksen jälkeen saadun tiedon mukaan enimmillään vankilassa on ollut säilytettävänä 293 vankia.

Edellä olevan johdosta vankeja joudutaan asuttamaan sellaisissa tiloissa, jotka eivät ole suunniteltu asumistarkoitukseen. Esimerkiksi vankilan vastaanotto-osastolla kahdessa ns. tulosumpussa – jotka on tarkoitettu siihen, että vanki odottaa huoneessa enimmillään tunnin niiden toimenpiteiden suorittamista, jota vankilaan tulo aiheuttaa – joutuu tällä hetkellä aika-ajoin yöpymään useita vankeja lattialle sijoitetuilla patjoilla. Lisäksi vastaanotto-osastolla on lähteille vangeille ns. sumppu. Huone on ikkunaton eikä huoneessa ole kutsunappia ja huoneen ovi on tavallinen toimistuhuoneen ovi eli ns. pahviovi. Yliasutuksen vuoksi myös tätä huonetta joudutaan käyttämään vankien yöpymiseen. Selloihin joudutaan sijoittamaan paikkalukua enemmän vankeja.

Tilanpuutteen vuoksi myös "rundissa" joudutaan säilyttämään vankeja ilman lain edellyttämää perustetta. Tätä ei tosin toteuteta ilman vangin suostumusta. Vaihtoehtoisesti joutuu nukkumaan käytävällä.

Yliasutuksen vuoksi vankilassa on vuosikausien ajan jouduttu tekemään vuosittain tuhansia ylityötunteja ja henkilöstö toimii "äärirajoilla". Henkilöstöä myös turhauttaa tieto siitä, että olosuhteiden vuoksi vankeja ei pystytä kohtelemaan lain edellyttämin tavoin.

3.6.2

Yhteydenpidon rajoittaminen

Tarkastuspäivänä Vantaan vankilassa 271 vangista 51:llä oli tuomioistuimen määräys yhteydenpidon rajoittamisesta.

Vankilan edustajien mukaan yhteydenpidon rajoittamisen kohteena olevien tutkintavankien kohtuullinen lukumääräinen taso on ylitetty, eikä rajoituksia pystytä kaikkien osalta toteuttamaan niin kuin pitäisi. Rajoituksia on priorisoitava ja sijoittamisessa joudutaan arvioimaan yhteydenpidon rajoittamisten vaatimusten "painoarvoa" kussakin tapauksessa erikseen.

3.6.3

Kuulustelutilat

Vantaan vankilassa on tällä hetkellä varattuna kaksi huonetta kuulustelutiloiksi. Näistä vain toisessa on atk-laitteisto (pc ja tulostin). Vankilalle on ilmoitettu, että poliisilla ei ole resursseja järjestää enempää atk-laitteistoja eikä toisaalta yhteyttä poliisin rekistereihin saa toteuttaa kuin poliisin laitteistoilla.

Kuulusteluhuoneet ovat pieniä, ikkunattomia ja niissä on huono ilmanvaihto.

Vankilalla olisi mahdollisuus järjestää kaksi kuulusteluhuonetta lisää ja vankilassa on olemassa tietoliikenneyhteydet, joiden kautta päästään poliisin järjestelmiin mutta jos poliisi ei varusta niitä tarvittavin laittein, ovat lisätilat jossain määrin turhia.

Tarkastusviikolla oli päiväkirjan perusteella päivittäin muutama poliisi käynyt kuulustelemassa vankilassa säilytettävän olevaa vankia.

3.6.4

Kuulusteluihin noutaminen

Poliisi hakee silloin tällöin vankilassa säilytettävänä olevan vangin kuulusteluihin. Vankilan mukaan vangin hakemisesta olisi ilmoitettava viimeistään edellisenä päivänä, jotta poistumisesta ehditään tekemään päätös. Suuri osa kuulusteluista suoritetaan päiväseltään.

3.7

Arviointia

Kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi toimiva eurooppalainen komitea (CPT) on Suomeen kohdistamallaan käynneillään todennut, että tutkintavankeja ei tulisi säilyttää poliisivankiloissa. Periaate sisältyy myös Euroopan neuvoston vankilasääntöjen sääntöön 10.2. Säännön mukaan henkilöitä, jotka oikeusviranomainen on määrännyt tutkintavankeuteen, ja henkilöitä, jotka ovat menettäneet vapautensa tuomion seurauksena, tulisi lähtökohtaisesti pitää ainoastaan vankiloissa, toisin sanoen laitoksissa, jotka on varattu näihin kahteen ryhmään kuuluville vangeille.

Perusteita kriittiseen suhtautumiseen tutkintavankien säilyttämiseen poliisivankiloissa on useita. Poliisivankiloiden olosuhteet eivät ylipäätään ole pitkäaikaiseen säilyttämiseen soveltuvia. Vangit viettävät aikansa pääsääntöisesti selleissä lukuun ottamatta ulkoilua ja mahdollista suihkussa käyntiä tms. Ulkoilumahdollisuudetkin ovat havaintojen perusteella yleensä tosiasiallisesti hyvin nimellisiä ulkoilutilojen pienen koon ja rajoitun ilmanvaihtumisen sekä vähäisten ulkonäkymien vuoksi. Oikeusasiamiehen kanslian tarkastusten perusteella Helsingin poliisivankilassa käytössä oleva pieni kuntosali ja sauna ovat poikkeuksellisia varusteita poliisivankiloissa. Muu toiminta poliisivankiloissa rajoittuu lukemiseen ja joissain poliisivankiloissa mahdollisuuteen katsella yleensä vangin itse hankkimaa televisiota tai muun viihde-elektroniikan seuraamiseen, mikä useissa poliisivankiloissa on kuitenkin vaikeaa sähkörsioiden puuttuessa selleistä.

Toinen painava peruste tutkintavankien poliisivankilasäilytyksen arvosteluun on se, että tutkintavastuun ja säilyttämisvastuun tulisi olla hallinnollisesti ja tosiasiallisesti eriytettyjä. Jos tutkinta ja säilyttäminen ovat "samoissa käsissä", on vaara, että säilyttämisolosuhteet ja tutkintavangin kohtelu ovat riippuvaisia tutkinnan etenemisestä ja tutkintavangin suhtautumisesta tutkintaan. Vaikka tällaisesta ei olekaan havaintoja, jo vaaran olemassa olo antaa aiheen arvostelulle. Vuoden 1992 tarkastuksessaan CPT totesi, että Suomen käytäntö säilyttää tutkintavankeja poliisivankiloissa on poikkeuksellinen, eikä paras mahdollinen *oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta*. Voidaan arvioida, että pahimmillaan menettely voi estää perustuslain 21 §:n takaaman oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen.

Oikeusministeriön tutkintavankien sijoittamiseen ja kohteluun liittyviä kysymyksiä selvittämään asetetun työryhmän (tutkintavankeustyöryhmä) mietinnössä (Mietintöjä ja lausuntoja 81/2010) on ehdotettu erilaisia toimenpiteitä tutkintavankien poliisivankilassa säilyttämisestä aiheutuvien ongelmien ratkaisemiseksi.

Toistamatta kaikkia työryhmän ehdotuksia, viitataan seuraaviin ehdotuksiin, jotka jollain tavoin sivuavat tämän selvityspyynnön teemaa.

Työryhmä ehdottaa (ehdotus nro 6), että tutkintavankien sijoittaminen vankiloihin arvioidaan kokonaisuutena uudelleen siten, että yliasutusta tietyissä vankiloissa voidaan purkaa. Vankipaikkamitoituksessa otetaan huomioon se, että nykyistä suurempi osa tutkintavangeista säilytetään vankiloissa.

Tiedossani on, että vankiloissa asutetaan muita kuin tutkintavankeja sellaisilla paikoilla, jotka alun perin on tarkoitettu tutkintavangeille. Tältä osin työryhmän ehdottaman vankien sijoittelun uudelleen arvioimisen toteuttaminen epäilemättä helpottaisi tutkintavankien sijoittamista tutkintavankiloihin poliisivankiloiden sijasta.

Työryhmän ehdottaman (ehdotus nro 7) tutkintavankiloiden kuulustelutilojen kohentamisen toteuttaminen vähentäisi tutkinnanjohtajien tarvetta esittää säilytyspaikaksi poliisivankilaa. Käsitkseni mukaan tällä parannettaisiin poliisiin mahdollisuutta suorittaa kuulustelu silloin kuin se on tutkinnallisesti tarpeen ilman seuranta-aineistossa arvosteltua "jonottamista".

Toimenpide-ehdotuksissa 7, 10 ja 12 esitetään toimenpiteitä, joilla yhteydenpitorajoitusten valvomista ja toteuttamista helpotettaisiin. Seuranta-aineiston perusteella yhteydenpitorajoitusten toteuttamiseen liittyvät ongelmat näyttävät olevan painavin syy, millä tutkinnanjohtajat perustelevat poliisivankilan käyttöä tutkintavangin säilytyspaikkana.

Käsitkseni mukaan kaikki toimenpiteet, mitkä varmistavat yhteydenpitorajoitusten tosiasiallisen toteutumisen, ovat omiaan vähentämään myös tutkinnan näkökulmasta tarvetta käyttää poliisivankilaa

tutkintavangin säilytyspaikkana.

Toimenpide-ehdotuksen 8 mukaan tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:ää muutettaisiin siten, että säännös edellyttäisi tutkintavangin sijoittamista tavalliseen vankilaan nykyistä nopeammin. Ehdotuksen mukaan tutkintavangin poliisivankilassa säilyttämisen lähtökohtaista enimmäisaikaa laskettaisiin nykyisestä neljästä viikosta kahteen viikkoon. Perusteet, joilla tutkintavangin sijoittaminen poliisivankilaan olisi mahdollista, pysyisivät samoina.

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on työryhmän ehdotuksesta antamassaan lausunnossa (521/5/11) todennut edellä olevasta:

"Työryhmä ehdottaa, että tutkintavankeuslain 2 luvun 1 §:ää muutettaisiin siten, että säännös edellyttäisi tutkintavangin sijoittamista vankilaan nykyistä nopeammin (ehdotus 8.). Ehdotuksen mukaan poliisivankilassa säilyttämisen lähtökohtaista enimmäisaikaa laskettaisiin nykyisestä neljästä viikosta kahteen viikkoon. Kansainvälisten suositusten kannalta tarkasteltuna tämäkin aika on pitkä. CPT on toistuvasti todennut, että tutkintavankeja ei tulisi säilyttää poliisilaitoksilla. Tämä periaate sisältyy myös Euroopan neuvoston vankilasääntöjen sääntöön 10.2. Näin ollen vapautensa menettänyt tulisi lähtökohtaisesti siirtää pois poliisin säilytystilasta, kun tuomioistuin on päättänyt hänen vangitsemisestaan eli yleensä viimeistään neljän vuorokauden kuluttua kiinniottamisesta. Kansainvälisten suositusten taustalla on näkemys siitä, ettei rikosta tutkivan viranomaisen tulisi vastata rikoksesta epäillyn säilyttämisestä eikä hänen oikeuksiaan koskevista päätöksistä, millä pyritään estämään epäasialliset tutkintakeinot ja painostus.

On ymmärrettävää, että kansainvälisten suositusten toteuttaminen ei ole välittömästi mahdollista, koska tutkintavankiloina toimivat vankilat ovat nykyiselläänkin pääosin täynnä. Tutkintavankiloiden ongelmana on myös, että tutkintavankien yhteydenpitorajoitusten toteuttaminen voi olla vaikeaa, varsinkin ylläostustilanteessa. Lisäksi tutkintavankien nopeampi siirtäminen poliisin tiloista tutkintavankiloihin edellyttäisi nykyistä parempien kuulustelutilojen järjestämistä vankiloihin. Työryhmä onkin esittänyt muun muassa näihin ongelmiin puuttumista.

Käsitykseni mukaan Suomessakin tulisi päästä siihen, että tutkintavangit vangitsemispäätöksen jälkeen pääsääntöisesti säilytettäisiin tutkintavankiloissa. Työryhmän ehdotuksia ja muita tarpeellisia toimenpiteitä tulisi ryhtyä toteuttamaan ja siihen tulisi turvata riittävät varat."

Voin yhtyä Jääskeläisen lausunnossaan esittämään.

Lisäksi voin todeta, että Poliisihallitus on työryhmän mietintöön antamassaan lausunnossaan pitänyt mietintöä onnistuneena ja perusteellisena sekä siinä pohdittuja kehittämistoimenpiteitä tarpeellisina ottaen huomioon etenkin mietinnön taustalla Euroopan Neuvoston kidutuksenvastaisen komitean asettamat velvoitteet ja suositukset tutkintavankeusolosuhteiden kehittämistä. Poliisihallitus kannattaa työryhmän mietinnössään esittämiä tavoitteita ja keskeisiä esityksiä.

3.8

Lopuks

Edellä olevan perusteella on selvää, että tutkintavankien säilytysaikoja poliisivankiloissa tulee lyhentää. Vastuu tästä on osaltaan kaikilla viranomaistahoilla. Lainsäätäjän ratkaisusta on kiinni, katso taanko tarpeelliseksi saattaa Suomen lainsäädäntö vastaamaan kansainvälisten toimijoiden suosituksia. Lainsäädännön edellyttämien toimenpiteiden toteuttaminen taas edellyttää resursseja, jotka turvaavat tosiasiallisesti sen, että lakia pystytään noudattamaan.

Lakia soveltavien viranomaisten on mielestäni sovellettava laissa olevia poliisivankilassa säilyttämisen mahdollistavia edellytyksiä tiukasti, koska kysymys on poikkeuksesta tutkintavankeuslain pääsääntöön. Seuranta-aineistossa on tapauksia, joissa poliisivankilassa säilyttämistä on perusteltu pelkästään selvittämisperusteella, esimerkiksi: "Esitutinnan nopean etenemisen, rikoksen selvittämisen sekä muiden osallisten selvittämiseksi on tärkeää, että X on sijoitettuna poliisivankilaan eikä tut-

kintavankilaan." Kun edellä esitetystä esimerkistä 3 tällä perusteella poliisivankilassa säilytettyä tutkintavankia on kaksi viikkoa kestäneen säilyttämisen aikana kuulusteltu kolme kertaa yhteensä kuutisen tuntia, on selvää, että lain edellytys erityisestä syystä rikoksen selvittämiseksi ei täyty. Tilanne ei ole myöskään sellainen, mitä putkalain esitöissä on kuvattu: "Poliisin tiloissa säilytettävien vapautensa menettäneiden vapauden menetyksien päiväohjelmasta merkittävä osa liittyy usein sen rikoksen selvittämiseen, jonka johdosta henkilö on poliisin säilytettävänä." (HE 90/2005 vp s. 51)

Rikoksen selvittämisperusteella poliisivankilassa säilytettävien kohdalla intensiivisen kuulustelutarpeen on oltava todellinen ja kun tämä vaihe tutkinnassa on ohitse, tutkintavanki voidaan lain pääsääntöä noudattaen siirtää tutkintavankilana toimivaan tutkintavankilaan.

Mitä tulee seuranta-aineistosta voimakkaan esille tulevaan poliisivankilassa säilyttämisen perusteeseen, jonka mukaan vankilassa ei tutkinnanjohtajien käsityksen mukaan pystytä varmistamaan yhteydenpitorajoitusten toimeenpanoa, totean vielä seuraavaa.

Lain mukaan poliisivankilassa säilyttämisen tällä perusteella on oltava "välttämätöntä". Käsitykseni mukaan tämä välttämättömyys-edellytys edellyttäisi toteutuakseen jotain konkreettista yksittäistapauksessa tiedossa olevaa uhkaa erillään pidon tai yhteydenpitorajoitusten epäonnistumisesta. Seuranta-aineistossa tämän perusteen käyttöä on perusteltu varsin yleisluontoisilla lausumilla siitä, että vankiloissa ei pystytä varmistamaan yhteydenpitorajoituksia jne.

Joka tapauksessa, kun ainakin voimassa olevan lain perusteella kuitenkin on laissa säädetyin edellytyksin mahdollista, että tutkintavankia säilytetään poliisivankilassa, on poliisivankiloiden olosuhteita saatava paremmaksi. Tarkastuksilla tehdyt havainnot osoittavat, että poliisivankilat eivät ole varustukseltaan tai toimintamahdollisuuksiltaan vankiloiden tasolla eivätkä myöskään sillä tasolla, mitä esimerkiksi putkalain esitöissä on edellytetty. Useissa poliisivankiloissa ei esimerkiksi ole mahdollisuutta kahvinkeitinien, televisioiden tms. henkilökohtaisten sähkö- ja elektroniikkalaitteiden käyttämiseen sähköpistokkeiden puutteen vuoksi, vaikka asiaa koskevan hallituksen esityksen mukaan tämän pitäisi olla mahdollista.

Toisaalta voidaan kysyä, onko tarpeellista suunnata resursseja niihin poliisivankiloihin, joiden läheisyydessä sijaitsee varsinainen vankila. Tällaisia kohteita on käsitykseni mukaan Vantaan lisäksi ainakin Turussa, Hämeenlinnassa, Helsingissä, Mikkelissä, Vaasassa, Kuopiossa ja Oulussa. Näillä paikoilla voisi olla järkevämpää varustaa vankilat niin, että tutkintavankeuslain pääsääntöä – mikä vastaa myös kansainvälisten elinten vaatimuksia – voitaisiin poikkeuksetta soveltaa. Käsitykseni mukaan kysymys on siinä määrin suurista väestökeskittymistä, että tämä koskettaisi varsin suurta osaa tutkintavangeista.

Erityisesti tämän selvityksen yhtenä "alkusysäyksenä" olleen Vantaan poliisivankilan tutkintavankisäilytyksen näkökulmasta huolestuttavaa on Vantaan vankilan tilanne. Vankilasta saatujen tietojen perusteella tilanne vankilassa on niin tutkintavankien kuin henkilökunnankin kannalta kestävä. Tutkintavankien määrä on kasvanut eikä säilyttäminen onnistu niin, että tutkintavankeuden tarkoitus toteutuisi eikä toisaalta vankilassa pystytä toteuttamaan säilytettävien oikeuksia täysimääräisesti. Tilanne on myös vankilan henkilökunnan kannalta ongelmallinen. Jatkuvat ylityöt rasittavat henkilökuntaa.

Saatujen tietojen perusteella Vantaan vankilasta ei tämän hetkisillä resursseilla ole juurikaan apua, jos tutkintavankien säilyttäminen vankiloissa poliisivankiloiden sijasta oleellisesti lisääntyy. Käytettävissä olevien vankilukutilastojen mukaan noin kolmasosa Suomen vankiloissa säilytettävistä tutkintavangeista on sijoitettuna Vantaan vankilaan (1.10.2011 koko maassa 647 tutkintavankia, joista Van-

taan vankilassa 224). Tällä perusteella Vantaan vankilan ongelmien ratkaiseminen helpottaisi oleellisesti painetta tutkintavankien poliisivankilasäilytykseen.

Näyttää siltä, että ongelma ei ole pelkästään yksittäisten esitutkinnasta ja tutkintavankien säilyttämisestä vastaavien virkamiesten ratkaistavissa. Kysymys on suurelta osin resurssien jakamisesta ja lisäämisestä.

Suurelta osin kysymys näyttää Vantaan tapauksessa olevan oikeusministeriön vastuulla olevan Vantaan vankilan olosuhteista ja tosiasiallisista mahdollisuuksista säilyttää sen säilytettäväksi kuuluvat tutkintavangit.

Poliisihallinnon vastuulla on toisaalta poliisivankilassa säilytettävien tutkintavankien olosuhteiden saattaminen hyväksyttävälle tasolle. Poliisihallinnosta näyttää riippuvan ainakin osin (esimerkiksi atk-laitteiden varustamisen osalta) myös se, miten tutkintavankien kuulusteleminen vankilassa onnistuu.

Joka tapauksessa on perus- ja ihmisoikeuksien täysimääräisen toteutumisen kannalta tärkeää, että työryhmän ehdotukset viipymättä toteutetaan tarvittavin lainsäädäntötoimin ja riittävin resurssein.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä lausumani Poliisihallituksen tietoon lähettämällä sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni myös oikeusministeriölle.